

Objavljuje li knjiga Jona jevrejsko-partikularnu ideju?

Napisao nadrabrin **Herman Schweiger**, Senta.

Neka hiljada knjiga kazuje,
Da je ovo istina, ono gatka,
Sve je to Babilonska kula,
Ako ga ljubav ne vezuje.

Goethe, Zahme Xenien.

Istorijom se obistinilo, da Israel i njegova nauka čine u svim odnosima nerazdvojno jedinstvo. Oboje behu gonjeni istom sudbinom kroz tisuće godina. Nepoznavanje i pogrešno razumevanje pripremilo im je jednaku sudbinu. Još je desirat nauke — i vredilo bi truda — objasniti, koji je od ova dva dela jedinstva određivao sudbinu drugoga. Beše li neznanje, pogrešno shvatanje jevrejske nauke od strane drugih naroda onaj uzrok, koji je Israelu doneo žalostan tok istorije, ili to beše mržnja prema narodu Israela, koja je i njegovo najskupocenije blago, njegovo Sveto Pismo, postavila u pogrešnu svetlost? Medusobno utecanje ne može se ne prepoznati. Sa pojavom dobro organizovanog i državotvornog Hrišćanstva otpočinje moćni udar, koji je imao da obori narod Israela i njegovu veru. Prvi i najveći hrišćanski tumači Svetih Knjiga, crkveni oci, trude se, da izdube tim veći jaz između verske matere i ćerke; zato bismo ih mogli nazvati Jerobeamima ova dva verska carstva. Svekoliko njihovo staranje upravljeno je na to, da uguši svaki sporazum, da narod ne ide svojim starim verskim hramovima u hadžiluk, pa da otud ne donese zakon i pravo.

Za dokaz ovoj mojoj tvrdnji navešću način tumačenja, koje se egzegezom crkvenog oca Hijeronima odomaćilo u nejevrejskom svetu.

Sadržaj knjige Jona glasi u izvodu ovako:

Glava I. Bog daje Joni nalog, da ide u Ninivu i objavi narodu, da je njegova opačina došla pred sud Božji. Jona se ne odaziva ovom pozivu; on pobegne na jednu lađu, koja namerava ploviti u Tarsis. Na moru se podigne žestoka bura. Jona priznaje lađarima, da se bura podigla zbog njega, zato ga bacaju u more. Bura se stišava, lađari prinose žrtvu radosti. — Glava II. Riba proguta Jonu, koji, provede u njoj tri dana i tri noći. On se pobožno moli, te ga riba izbljuje na suho. — Gl. III.

On dobija ponovo poziv od Boga, da ide u Ninivu i objavi, što će mu Bog kazati. On se odaziva nalogu, odlazi tamo i veli, da im je još četrdeset dana dozvoljeno, pa će onda Niniva biti uništena. Narod se kaje, priznaje svoje grehe, napušta rđav put i Bog mu se smiluje. Gl. IV. Jona je utučen i kaže: Gospode, pa to je bilo ono, što sam ja govorio i zbog čega sam hteo bežati u Tarsis, jer znam, da si ti milostiv i da ćeš otkloniti zao udes. Jednim znakom, plodom na vreži, Bog ga izvede iz njegove utučenosti. Knjiga se svršava: »Bog reče: Ti si čuvao biljku, koju nisi s mukom negovao i podigao, a što je trajalo jednu noć, a ja da ne čuvam Ninivu sa onim mnogim ljudima i mnogobrojnom stokom?«

Nije ovde na mestu tumačiti, kako je istorija hrišćanske vere sve priče starog jevrejskog Pisma, koje uznose neko lice, prenosila na svoga Hrista. Ja ću ostati kod knjige Jona. Vaskrsenje Hristovo stavlja se u paralelu sa pričom o Joni (Mat. XII. 41.): »Jer kao što je Jona bio tri dana i tri noći u utrobi kita, tako će i sin čovečji biti tri dana i tri noći u zemlji. Ljudi iz Ninive pojaviće se o strašnom sudu sa ovim rodom i prokleće ga, jer oni su se pokajali po propovedi Jone.« Ali ako je vladanje naroda Ninive naišlo na puno moralno uvažavanje, onda je staranje i delanje Jonino sa manje blagosti ocenjeno, t. j. u patrističkoj književnosti. Njegovom se delanju podmeće motiv, koji ne služi na čast proroku, koji treba sav da je prožet duhom Božjim.

U oči pada pitanje: Kako to, da se jedan čovek, a uz to čovek većeg značaja, prorok, usuđuje protiviti se zapovesti Božjoj? Šta je odlučilo Jonu, da udari glavom o zid, i ako je dobro znao, da će ga svemoć Božja zaista naći u njegovu skrivalištu? Umesto da se odgovor na ovo pitanje traži u samoj knjizi Jona, jer se tamo izrečno nalazi, kao što ću docnije pokazati, uzimaju ga crkveni oci iz hrpe predumišljaja protiv Jevrejstva.

Tako Hijeronim ka Jona I. 2 veli: »Scit propheta, suggerente spiritu sancto, quod poenitentia gentium ruina sit Judaeorum. Idcirco amator patriae suae non tam saluti invidet Ninive, quam non vult perire populum suum.« »Prorok, nadahnut svetim Duhom, zna, da će kajanje naroda biti propast Jevreja. Zato mu zbog domoljublja ne pada toliko teško spas Ninive, koliko propast njegovog naroda.« Herman Zsokke, u svojoj *Historia sacra antiqui testamenti*, primećuje na to kao nešto što se po sebi razume: »Fuga Jonae non e metu periculorum, sed ex idea particularistico-israelitica est explicanda.« »Bežanje Jonino ne treba tumačiti strahom od opasnosti, nego partikularističko-jevrejskom idejom.«

U kakvoj je protivnosti ovo tumačenje sa općim duhom jevrejskog proročanstva vidi se iz nebrojenih mesta Svetoga Pisma. Prorok Jesaja (Gl. XV.) objavljuje buduću nesreću Moaba, pa mu se iz grudi otimaju reči: »Moje srce jadikuje za Moabom i t. d.« — Prekrasno blisia jevrejsko-universalna, sve narode obuhvatajuća misao spasenja u Jes. XIX. 19 i ff. stihovima: »Istog

dana biće oltar Večnoga posred zemlje Mizrajim, a na granici ove biće stub za Večnoga — —. I Večni će tući Mizrajim, tući i lećiti ga, jer on se vraća natrag Večnome, koji će se umoliti od njega i spasti ga... Istog dana biće Israel treći posle Mizrajima i Ašura, blagoslov posred zemlje... Jer ih je blagoslovio Večni nad vojskama, dakle: Neka je blagosloven moj narod Mizrajim, i delo mojih ruku Ašur, i moj naslednik Israel.« U gl. 23. u proročanstvu o Coru, kad se Cor vraća ponovo Večnome: »Njihova zarada i napiata biće sveta Večnome, njihova će zarada služiti za hranu i za divno odelo.« Tako pesme tugovanke proroka Ezekielu o Coru i Cidonu (27—28.). Kao što je rečeno, kud i kamo bi premašilo okvir ove kratke rasprave, kad bih hteo navesti tek najmanji deo onih mesta Svetog Pisma, iz kojih se jasno vidi, da je bilo najsvetije staranje proroka, ne bi li svi narodi dobili božansku istinu i pravo, da im je bila najtoplija želja, da sve narode privedu Bogu, nikako pak, da su strahovali, e će otuda jevrejska država imati štete, ili da će zbog toga Israel doći u pozadinu. Nije se Jona zato protivio zapovesti Božjoj, da ide u Ninivu i propoveda narodu pokajanje, što se je plašio, da će se njegovu pozivu odazvati, te time pričiniti štetu jevrejskom narodu; jer kad bi tako bilo, onda ni drugi proroci ne bi pozivali Nejev-reje na kajanje. Nejev-rejsko-partikularna, nego viša, općečovečanska ideja sklonila je proroka Jonu na delanje, koja služi na večitu slavu kako njemu, tako i Jevrejstvu.

Šta je po jevrejsko-verskom shvatanju prorok? Majmonid u svom More Nebuhim daje o tome tačan obaveštaj. On nabraja tri mnjenja o tom pitanju. Prvo je mnjenje nezalatačke svetine, po kom Bog po svom nahodenju izabere nekog čoveka, pa izliva nad njim proročki duh, poverava mu neku misiju bez obzira na to, je li dotični mudar ili neučen, ali pretpostavlja u njemu izvesnu moralnu nadmoć, jer nam nije poznato, da je Bog i nad zlim čovekom izlio svoj duh.

Drugo je mnjenje peripatetičara, koji tvrde, da je proroštvo najsavršenije u ljudskoj prirodi, što se može postići. No za postignuće ovog stupnja traži se visoka duhovna i moralna inteligencija, bogata uobrazilja, pa svaki pojedinac, koji se uspe na ovaj stupanj savršenstva, postaje eo ipso prorok. Treće je mnjenje naše vere, koja stavlja za uslov, sem najvećeg mogućeg duhovnog i moralnog savršenstva, još i izbranje od strane Boga. Lep primer za ovo daje Jesaja. »Čujte me, vi ostrva, i poslušajte me, vi narodi izdaleka. Večni me je pozvao iz utrobe materine, iz krila moje matere izgovorio je ime moje. I moja usta je učinio ravnima oštrom maču; seni svoje ruke zaklanjao me je i napravio izoštrinom strelom, u svome telu skrio me je... I reče: malo je, da mi budeš sluga, da podigneš plemena Jakovljeva i da povратиш spasenje Israela; tako ću te postaviti svetilom naroda, ne bi li moje spasenje dospelo na kraj zemlje

(XXXXIX.) «I zar da sebičnošću nedirnutu, pohotom i strašću nepomućena, kalom svagdanjeg života i prostačlukom neokaljana duša, koja se udubila u Božanstvo i u žudnju za moralnim oplemenjavanjem, da ne uzmogne sagledati otkrivenje verskih i moralnih istina?» (Graetz.). Cilj prorokovanja beše uopštavanje onih ideja, u čiju su dublinu oni najpre prodrli. Životna im svrha beše, da zasnuju dobrobit, mir i spasenje. Oni behu uzori moralno slobodnog čoveka, kog nikoja sila ne mogaše skrenuti od njegovog saznanja, koji će pre dati svoj život, nego što će izneveriti svoje ideale, koji je gotov sve svoje žrtvovati za spas čovečanstva. Takav čovek moralnog savršenstva bio je i Jona. I on je gotov, da posluži čitavim svojim životom moralnom idealu i ne da se nikojom silom navesti na to, da mu bude neveran.

Bog ga šalje u Ninivu, da objavi narodu, da će propasti. Bez poziva na kajanje, bez uslova! Consumatum est! Svršeno je! Tu nema više pomoći. Ali to nije misija proroka, da objavljuje samo nesreću. Anđeo bez volje mogao bi takođe preuzeti misiju, da uništi Sodomu, a Abraham će se uvek baciti na kolena i moliti za grešnika. Kad ne može da označi put pomoći, ne će ni nesreću da objavi. »Gle, govoraše Bog Jeremiji, ja te postavljam ovog dana nad narodima i carstvima, da istrebiš i prodeš, da uništiš i razoriš, da zidaš i sadiš.« (I.) On se ne prima misije, jer neće da vidi večito ljubljenu ideju o Bogu patvorenu u očima ljudi. Neka dođe šta će doći, on neće obezvetiti svoje prorokovanje. On zna, da ne može izbeci Božjoj srdžbi, ali kad mora umreti za svoje uverenje, neka bude! Oko njega besni bura, on leži mirno i spava u naručju svoje spokojne savesti. Potpunom ravnodušnošću daje da ga bace u more. Bog mora oprostiti, kad mu se grešnici pokajani obrate, Bog je milostiv, on nije Bog osvete, on nije Bog ubitačan. — Lepa dramska ekspozicija. Dužnost i moralno čustvo sukobili su se međusobno, moral pobeđuje, ali junak tone na dno mora. — No Božje providenje stražari. Nije najveće čudo, da čovek tri dana živi u utrobi Leviatana, pa da zatim bude izbačen na suho. Skrušena molitva Jonina u utrobi čudovišta svedoči o njegovoj predanosti sudbini, o poslušnosti Bogu, i on se zariče, da će ubuduće ispuniti ono, na što se je obećao svojom posvetom za proroka, a što je cilj njegova života. — Sad ponova dobija nalog od Boga, da ide u Ninivu, ali ne takvim načinom, kao prvi put. Nalog glasi, da pozove grešno stanovništvo Ninive na kajanje i popravljjanje. On to čini rado, jer zato je izabran. On poziva ljude, da napuste put zla, kako bi otklonili svoj usud. On im daje u ime Božje rok za predomišljanje od četrdeset dana. Od njih samih zavisi njihov spas ili njihova nesreća. To je, eto, proročanski poziv! On je srećan, što vidi, da mu je delo uspelo, te su hiljade duša spasene od propasti. — Ovo je nauka dubokog morala, dostojna jednog proroka. Ona

uzdiže moralnog čoveka, a ponižava samoljublje čovekovo, jer sud svetine ne dopire do ove visine, on je u očima sveta prorok, koji je zapovest poslušnosti Bogu nesmislenim načinom povredio. Hteo bi da umre, pa reče Bogu: »Gle, ti Sveznajući, znaš uzrok, zašto sam ja povredio dužnu poslušnost. Ja pobegoh, jer se ne htedoh primiti, da objavim nesreću, počem te znam kao Boga ljubavi i praštanja; to i ništa drugo da objavim jeste cilj mog života. Pusti da umrem.« Ali Bog hoće da mu povrati radost životu i pozivu. Dade jednoj biljci da poraste iznad glave Jonine, i da mu pravi hlad. Ali je crv podgrize i ona se osuši. Jona je izložen nepogodi vremena, njegov se umor od života povećava. Tada zabruji visoka pesma ljubavi Božje. U održanju i napredovanju, u životu i plodenju — je Bog. Ti, Jono, čuvaš palmu ¹⁾, koja ti daje hlad, tvoj pogled je na tebe upravljen, ja, Bog, sve sam to stvorio, Ninivu sa mnogim ljudima i stokom; celokupnost, opća dobrobit — cilj je stvaranja.

Liturgija je promišljeno odredila čitanje knjige Jona na dan izmirenja.

1) [קיקיון] je na svu priliku biljka »Rīcinus«, uporedi asirski: »kukanitu« (vidi Delitzsch. The Hebrew Language 1883 str. 24.), a egipatski: »kiki« (vidi Löw, Arameische Pflanzennamen, 1881. str. 353.). Po Pliniu (15, 7,) u Palestini se nalazi često, raste na peskovitu zemljištu i poznata je zbog svog brzog rasta. Ima široko lišće, koje daje gust hlad. — Primedba od L. F.]

